

Spis treści

Główne momenty dziejów Gdańska (Edmund Cieślak)	5
Nazwy Gdańska i jego dzielnic (Hubert Górniewicz)	15

Część pierwsza

ZIEMIA GDAŃSKA W OKRESIE WZESNOŚREDNIOWIECZNYM — OD VII W. DO POŁOWY X W. (Leon Jan Łuka)

I. KSZTAŁTOWANIE SIĘ OSADNICTWA	27
II. FORMY OSADNICTWA	39
III. GOSPODARKA	48
IV. RZEMIOSŁO	53
V. KONTAKTY WYMIENNE	59
VI. KULTURA DUCHOWA	64

Część druga

GDAŃSK W OKRESIE PANOWANIA KRÓLÓW POLSKICH I KSIĄŻĄT POMORSKICH — OD IX W. DO XIII W. (Andrzej Zbierski — rozdz. I—VI, VII p. 1, 2 oraz XII; Kazimierz Jasiński — rozdz. VII p. 3, VIII—XI)

I. ROZWÓJ PRZESTRZENNY GDAŃSKA W IX—XIII W.	71
1. Warunki naturalne	71
2. Szlaki komunikacyjne	77
3. Najstarsza osada portowa nad Motławą z IX w.	79
4. Powstanie państwowego grodu portowego nad Motławą	81
5. Ufortyfikowana osada portowo-handlowa nad Motławą w X—XII w.	90
6. Targ i osada targowa przy skrzyżowaniu drogi kupców z lokalną drogą do Chmielna w X—XIII w.	91
7. Miasto na prawie książęcym w XIII w.	95
Dzielnica rzemieślnicza	95
Dzielnica portowa i rybacka	97
Dzielnica w rejonie kościoła Św. Katarzyny	98
8. Pierwsza gmina miejska i miasto na prawie lubeckim	102

9. Posiadłości kościelne w Gdańsku i okolicy w X—XIII w.	119
10. Osadnictwo w okolicy Gdańska do XIII w.	124
II. WYTWÓRCZOŚĆ RZEMIEŚLNICZA	126
1. Hutnictwo, kowalstwo żelaza i stali oraz ślusarstwo	126
2. Złotnictwo	130
3. Bursztyniarstwo	131
4. Ciesielstwo i stolarstwo	133
5. Szkutnictwo (korabnictwo)	136
6. Tokarstwo	140
7. Kołodziejstwo	141
8. Łagiewnictwo (bednarstwo)	143
9. Włókiennictwo	145
10. Krawiectwo	149
11. Postrzyganie sukna, folusznictwo, farbiarstwo	149
12. Garbarstwo (dębienie skór), szewstwo, rymarstwo, siodlarstwo	150
13. Rogownictwo	153
14. Garncarstwo	155
15. Posadzkarstwo ceramiczne	159
16. Kamieniarstwo	160
17. Ceglarstwo	161
18. Szklarstwo	162
19. Młynarstwo	163
20. Piekarnictwo. Rzeźnictwo	165
21. Mennictwo	166
22. Znaczenie rzemiosła w całokształcie życia Gdańska	167
III. RYBOŁÓWSTWO, ŁOWIECTWO I ZAJĘCIA ROLNICZO-HODOWLANE	173
1. Rybołówstwo morskie i śródlądowe oraz rybactwo — organizacja, sprzęt, odławianie ryb	173
2. Zajęcia rolnicze: uprawa zbóż, ogrodnictwo warzywne i sadownictwo, wychów zwierząt	179
IV. OŚRODEK HANDLOWY I PORTOWY	194
1. Stosunki monetarne i zaplecze handlu	194
2. Żegluga morska i wiślana. Szlaki handlowe	202
3. Towary importowane i eksportowane	205
4. Udział w handlu i żegludze książąt, możnowładców, rycerzy, mieszczan, rzemieślników i chłopów	211
5. Nabrzeża portowe. Urządzenia przeładunkowe, place i składy portu handlowego	219
V. STRUKTURA ZAWODOWA, SPOŁECZNA I ETNICZNA LUDNOŚCI	224
1. Ludność Gdańska w IX—X w. oraz ludność w jego najbliższym rejonie do XIII w.	224
2. Ludność grodu państwowego. Feudalny dwór książęcy. Mieszkańcy dzielnicy rybacko-rzemieślniczej w X—XIII w.	226

3. Ludność miejska słowiańska i pochodzenia obcego — jej rola w życiu miasta	228
VI. KULTURA MIESZKAŃCÓW	234
1. Pożywienie i zastawa stołu	234
2. Budownictwo	236
Budownictwo mieszkalne	236
Budownictwo gospodarcze	242
Budownictwo portowe	243
Budownictwo obronne	245
Budownictwo sakralne	248
3. Higiena	250
4. Strój i ozdoby	252
5. Gry i zabawy	253
6. Uzbrojenie i obronność	254
7. Kultura umysłowa	255
VII. GDAŃSK W MONARCHII PIASTOWSKIEJ	260
1. Gdańsk we wczesnofeudalnym państwie polskim do około 1030 r.	260
2. Gdańsk w okresie załamania się wczesnofeudalnego państwa polskiego (od około 1030 r. do początków XII w.)	264
3. Gdańsk pod zwierzchnictwem książąt piastowskich	266
VIII. GDAŃSK W OKRESIE SAMODZIELNOŚCI POLITYCZNEJ POMORZA GDAŃSKIEGO	271
1. Uniezależnienie się Świętopełka od książąt krakowskich, wojny pomorsko-krzyżackie oraz zbliżenie Pomorza do Kujaw	271
2. Lokacja miasta na prawie lubeckim	276
3. Stołeczny charakter Gdańska	279
4. <i>Stosunki kościelne</i>	281
5. Wojna między synami Świętopełka	283
IX. GDAŃSK W DOBIE ŚCISŁEGO SOJUSZU WIELKOPOLSKO-POMORSKIEGO. PRZYŁĄCZENIE POMORZA GDAŃSKIEGO DO WIELKOPOLSKI	298
1. Rządy Mściwoja II w latach 1272—1294. Współpraca wielkopolsko-pomorska	298
2. Rola Gdańska za panowania Mściwoja	307
3. Przyłączenie Pomorza Gdańskiego do Wielkopolski	309
X. GDAŃSK POD RZĄDAMI WŁADYSŁAWA ŁOKIETKA I WACŁAWÓW CZESKICH	312
1. Pierwsze panowanie Władysława Łokietka na Pomorzu Gdańskim	312
2. Rządy czeskie w latach 1300—1306	316
3. Ponowne rządy Władysława Łokietka (1306—1309)	318

XI. UTRATA GDAŃSKA PRZEZ PAŃSTWO POLSKIE	322
1. Opanowanie Gdańska przez Krzyżaków. Rzeź Gdańska i zniszczenie miasta na prawie lubeckim	322
2. Podbój Pomorza Gdańskiego przez zakon krzyżacki w 1308 i 1309 r.	326
3. Przyczyny, znaczenie i skutki zajęcia Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków	327
XII. GDAŃSK W IX—XIII W.	331
1. Charakterystyka okresu	331
2. Panujący w Gdańsku królowie polscy i książęta pomorscy od około połowy IX w. do 1308 r.	335
Część trzecia	
POD PANOWANIEM KRZYŻACKIM — OD 1308 R. DO 1454 R. (Marian Biskup)	
A. GDAŃSK W PIERWSZYM STULECIU RZĄDÓW KRZYŻACKICH (1308—1409)	338
I. KSZTAŁTOWANIE SIĘ MIEJSKIEGO ZESPOŁU OSADNICZEGO	339
1. Ogólne warunki gospodarczego i społecznego rozwoju	339
2. Dyplomatyczna i militarna walka Polski o Gdańsk i Pomorze Gdańskie w pierwszej połowie XIV w.	341
3. Krzyżacki konwent w Gdańsku; rola zamku i komturów	343
4. Główne rysy przestrzenne i ludnościowe	346
5. Polityka osadnicza Zakonu wobec Gdańska	349
Osiek	350
Główne Miasto	351
Stare Miasto	358
Młode Miasto	361
II. UKŁAD PRZESTRZENNY GDAŃSKIEGO ZESPOŁU MIEJSKIEGO	364
1. Główne Miasto	364
2. Osiek	373
3. Stare Miasto	375
4. Młode Miasto	377
III. LUDNOŚĆ	382
1. Zaludnienie	382
2. Migracje ludnościowe	383
3. Struktura społeczna	387
4. Konflikty społeczne	393
IV. HANDEL	397
1. Warunki i początki rozwoju handlu gdańskiego	397
2. Rola zaplecza polsko-litewskiego	401

3. Kontakty ze Skandynawią, Inflantami i Nowogrodem	403
4. Stosunki z Lubeką, Flandrią i Holandią	405
5. Rola Anglii i kupców angielskich	407
6. Kontakty z zachodnią Francją i Półwyspem Iberyjskim	409
7. Urządzenia portowe	411
8. Formy transakcji handlowych	416
 V. ROZWÓJ PRODUKCJI RZEMIEŚLNICZEJ	417
1. Ogólne warunki rozwoju rzemiosła	417
2. Korporacje cechowe	419
3. Kategorie rzemiosł	421
4. Rola korporacji cechowych	424
 VI. ROLA GDAŃSKA W ZWIĄZKU MIAST HANZEATYCKICH	423
1. Początki udziału Gdańska w zjazdach miast pruskich Hanzy	428
2. Udział miasta w walce Hanzy z Danią	431
3. Rola miasta w wyprawach Zakonu na Gotlandię	434
 VII. GDAŃSK A ZAKON KRZYŻACKI NA PRZEŁOMIE XIV—XV W.	437
1. Ingerencje władz krzyżackich w wewnętrzne sprawy Gdańska	437
2. Wielki handel Zakonu na terenie Gdańska	439
3. Kupiectwo gdańskie a handel krzyżacki	442
4. Gdańsk a polityka zagraniczna Krzyżaków	443
 VIII. KULTURA	446
1. Budownictwo obronne; obiekty architektury świeckiej	446
2. Budownictwo sakralne	453
3. Plastyka	458
4. Kościół i życie religijne	460
5. Szkolnictwo i wykształcenie gdańszczanie	467
6. Niektóre aspekty życia codziennego	472
 B. GDAŃSK U SCHYŁKU RZĄDÓW KRZYŻACKICH (1409—1454)	475
 I. KRÓTKOTRWAŁY POWRÓT POD WŁADZĘ POLSKI	477
1. Początkowy udział w Wielkiej Wojnie polsko-krzyżackiej	477
2. Zerwanie z Zakonem i poddanie się Polsce	479
3. Przywileje Jagiełły dla Głównego Miasta	481
4. Powrót pod władzę krzyżacką	483
 II. KRWAWE KONFLIKT Z ZAKONEM W 1411 R. I JEGO PUBLICZNO- PRAWNE KONSEKWENCJE	486
1. Przyczyny konfliktu	486
2. Przebieg konfliktu	487
3. Przeobrażenia demograficzne i struktura społeczeństwa gdańskiego	499
4. Represje krzyżackie wobec miasta	490

III. PRZEMIANY PRZESTRZENNE I DEMOGRAFICZNE	493
1. Ogólne warunki dalszego rozwoju gospodarczego i społecznego	493
2. Przemiany przestrzenne	495
3. Przeobrażenia demograficzne i struktura społeczeństwa gdańskiego	499
IV. PRZEOBRAŻENIA W HANDLU I RZEMIOŚLE	507
1. Ogólne przesłanki rozwoju handlu	507
2. Wzrost stosunków handlowych z Polską	508
3. Handel z Litwą	515
4. Wzrost penetracji holenderskiej	518
5. Kontakty handlowe z Anglią	521
6. Kontakty gospodarcze w strefie bałtyckiej i Morza Północnego	525
7. Stosunki handlowe ze strefą atlantycką	529
8. Niektóre formy i znamiona handlu gdańskiego w pierwszej połowie XV w.	531
9. Dalszy rozwój rzemiosła	536
V. GDAŃSK A HANZA W POŁOWIE XV STULECIA	541
1. Ogólne warunki działalności Gdańska w Związku Miast Hanzeatyckich	541
2. Działalność Gdańska w Hanzie w latach 1411—1422	542
3. Gdańsk w wojnie miast wendyjskich z Erykiem Pomorskim (1426—1435)	544
4. Gdańsk wobec wojny Hanzy wendyjskiej z Holendrami (1438—1441)	547
5. Gdańsk wobec polityki Hanzy w stosunku do Flandrii i Anglii	551
VI. REWOLTA POSPÓLSTWA GDAŃSKIEGO W 1416 R. NOWE ELEMENTY W STOSUNKACH SPOŁECZNYCH I USTROJOWYCH MIASTA	554
1. Bezpośrednie przyczyny rewolty	554
2. Wybuch i przebieg rewolty	556
3. Skutki rewolty	557
4. Wzrost samodzielności rady; uaktywnienie się pospółstwa	561
VII. GDAŃSK WOBEC WOJEN POLSKO-KRZYŻACKICH W LATACH 1414—1435	566
1. Udział w „wojnie głodowej” z 1414 r.	566
2. Wojna 1422 r. i traktat mełneński	568
3. Wojna w latach 1431—1433	569
4. Rokowania pokojowe i traktat brzeski w 1435 r.	573
VIII. GDAŃSK W ANTYKRZYŻACKIEJ OPOZYCJI STANÓW PRUSKICH	575
1. Pogłębienie się sprzeczności między stanami pruskimi i Gdańskiem a Zakonem	575
2. Rola Gdańska w założeniu Związku Pruskiego	577
3. Udział Głównego Miasta w działalności Związku Pruskiego w latach 1440—1449	582
4. Narastanie konfliktu Gdańska i Związku Pruskiego z Zakonem w la-	

tach 1450—1453	589
5. Zwrot Związku Pruskiego i Gdańska ku Polsce; powstanie zbrojne przeciw Zakonowi	600
IX. KULTURA	605
1. Kultura artystyczna	605
2. Przemiany w życiu religijnym	610
3. Szkolnictwo i poszerzenie kręgu intelektualistów; elementy obyczajowości	617
X. ZNACZENIE OKRESU 1308—1454 W DZIEJACH GDANSKA	625
Omówienie źródeł i stan badań (część pierwsza — Leon Jan Łuka; część druga — Andrzej Zbierski przy współudziale Kazimierza Jasińskiego; część trzecia — Marian Biskup	629
Wykorzystane źródła i literatura	643
Indeksy	675